הלכה · משנה תורה · מפרשים · קונטרס תשובה מיראה · ספר משפטים

קונטרס תשובה מיראה על משנה תורה, הלכות נחלות

רבי אליהו דוד רבינוביץ תאומים [האדר"ת]

ספריית אור ברסלב · or-breslev.co.il

קונטרס תשובה מיראה על משנה תורה, הלכות נחלות

רבי אליהו דוד רבינוביץ תאומים [האדר"ת]

מקור הטקסט: ספריא · רישיון: לפי המהדורה: נחלת הכלל או Creative Commons

התכנים שלפניכם נאספו, מוינו, סוננו ונערכו בעמל רב ובמסירות על ידי צוות פרויקט 'אוצריא' (otzaria.org).

לקריאה באתר, עם המפרשים והמקורות ליד כל שורה: https://or-breslev.co.il/library/קונטרס-תשובה-מיראה-על-משנה-תורה-הלכות-נחלות/
הקובץ נוצר ב־22 בנובמבר 2026 מגרסה 202611200317-v39 של הספרייה.

תוכן העניינים

פרק ד 4
הלכה ב 4
פרק ו 4
הלכה י 4

פרק ד

הלכה ב

ויראה לי שאפי' היה לבן בנים וכו'. ע"ש במגיד משנה.

פרק ו

הלכה י

הגר והגר אינו יורש את אביו העכו"ם אלא מדבריהם תקנו לו וכו' ויראה לי שתנאי מועיל בירושה זו הואיל ואין הנכרי מחויב לעמוד בתקנת חכמים. לכאורה אף אם היה מחוייב לעמוד מה לנו אם אין ידינו תקיפה עליו, אך י"ל דנפק"מ אם הגר תופס אח"כ אין בו משום גזל אם אין תנאי מועיל בו, אבל כיון שתנאי מועיל בו דאין להנכרי להשגיח בתקנת חכמים ע"כ אסור לגר לתפוס אם לא בדיני הממשלה, דכיון שמועיל תנאי ולא הורישו הדר הו"ל גזל אחיו העכו"ם ואסור מן התורה כדקיי"ל. אך יש להקשות דהא כל תנאי שאינו מועיל בירושה הוא רק מדכתיב והיתה לבני ישראל לחוקת משפט וכמ"ש רבינו ז"ל בעצמו שם בריש הפרק, וא"כ זהו רק בירושה דאורייתא דכתיב חוקה, אבל בדרבנן י"ל דמועיל תנאי וא"כ אף ישראל נמי אינו מוזהר בהטלת תנאי, ומאי שנא נכרי דנקט שאינו מחויב לעמוד בתקנת חכמים. שוב נתיישבתי דרבינו ז"ל לשיטתו דפסק הבעל יורש אשתו מדבריהם ואין תנאי מועיל דחכמים עשו חיזוק לדבריהם כשל תורה, א"כ אתי שפיר דדוקא הכא אינו מועיל וזה פשוט. ובכ"ז תמוה לי מהיכי תיתי לא יועיל תנאי והיכן מצינו דחז"ל יתקנו על העכו"ם תקנות. [ואולי יתכן שרבינו ז"ל הבליע בנעימות לשונו דין אחר, דהנה בדמאי פ"ו מ"ו, תנינן גר ונכרי שירשו את אביהן נכרי אם עד שלא באו לרשות הגר מותר והטעם דכיון דאינו יורשו הלא הוא רק מדרבנן ע"כ יכול הוא להתנות בו שהע"ז יהא לנכרי ולו המעות, ומובא ג"כ בסמ"ע בסי' רפ"ג וע"ש בש"ך, ואתי שפיר דבזה כלל נמי רבינו ז"ל מה שכתב ותנאי מועיל, ודוחק].

ודע דלדעת רבינו ז"ל שכתב דאין תנאי מועיל כלל לעקור משפטי הנחלות, א"כ למה לי לאו דלא יוכל לבכר את בן האהובה דאסור לעקור בכורתו ת"ל מהך חוקה, ולית ליה דנפק"מ ללאו דהא הרמב"ם ז"ל לא מנהו כלל ללאו שלא לשנות חלק הבכורה, ולית ליה נמי דגם לדיעבד לא יועיל, דזה אינו, דהרי גם בכל חלק ירושה כתב דאינו מועיל מדכתיב חוקה ואף תנאי אינו מועיל ומשמע אף בדיעבד, וצריך לדחוק דלא קאי על חלק בכורה שלא נזכר שם בפרשת פנחס.

ובמקום אחר הקשיתי בס"ד במה שכתב דהיינו טעמא דלא שייך תנאי בירושה דכתיב

חוקת משפט דא"כ לא פריך מידי בב"ב קכ"ו ב' דפריך לימא מתני' דלא כר"י דס"ל מתנה על מה שכתוב בתורה תנאו קיים בדבר שבממון, ולהאמור הרי י"ל בירושה שאני דכתיב חוקה וצע"ג, אך לדברינו עתה דעל בכור לא כתיב חוקה, אתי שפיר דבמשנה איירי גם מבכור. ותו קשה לי דבכתובות פ"ד א' אמרינן דרב דאמר הלכה כרשב"ג ולא מטעמיה היינו דרשב"ג ס"ל ירושת הבעל דאורייתא ומתנה על מה שכתוב בתורה תנאו בטל ואילו רב ס"ל דרבנן וחכמים עשו חיזוק לדבריהם כשל תורה, ומנ"ל דרשב"ג ס"ל דמתנה על מה שכתוב בתורה תנאו בטל דלמא כר"י ס"ל דבדבר שבממון תנאו קיים ורק התם הוא דס"ל הכי משום דכתיב לחוקת משפט דהרי אמרינן דס"ל ירושת הבעל מן התורה א"כ יליף מדכתיב לשארו זה אינו כבב"ב קנ"ג ב' א"כ לחוקת משפט קאי גם על זה ויש לעיין בזה.

ובזה נ"ל דעת רבינו ז"ל דפסק ירושת הבעל דרבנן, ומ"מ אינו חוזר ביובל, והמפרשים הקשו דזהו נגד דברי הגמ' שם בבכורות נ"ב ב', ולענ"ד נראה דרבינו ז"ל לשיטתיה אזיל דס"ל דהיינו טעמא דאי אפשר לשנות משפטי הנחלות מדכתיב חוקה, א"כ י"ל דהיינו טעמא דירושת הבעל חוזר ביובל משום דלא אתי תקנתא דרבנן ומעקר דאורייתא, אבל לפמש"כ דבירושת הבעל עשאוה כשל תורה ושלא יועיל בה תנאי, א"כ היינו טעמא דגם בזה אינו מועיל תנאי כמו בדאורייתא ומשום דכתיב חוקה א"כ שפיר י"ל אף אם ירושת הבעל דרבנן נמי אין יובל מפקיע אותו, ואתי שפיר.

שוב נתיישבתי מה שהקשיתי מב"ב יעוין לעיל דיש להקשות לר"מ דס"ל בדבר שבממון אינו מועיל תנאי א"כ חוקת משפט דכתב רחמנא הכא למה לי, הא כן הדין בכל דבר שבממון כמו דבר איסור דלא מועיל תנאי ומאי רבותא דנחלות, אלא די"ל דבאמת לא הוה דרשינן הכא כלל דלא תהני תנאי דשאני הכא דה"ה שלו קודם מיתתו ומ"ט לא נאמר דרשאי הוא להוריש לכל מי שירצה, ורק דכיון דקיי"ל דא"א להוריש אז הוא דדרשינן לחוקת משפט להא ומטעמא דגמ' דהכא לא מחיל, א"כ זהו רק לפי האמת ולא לסלקא דעתין.

ובדברינו שכתבנו בס"ד דבבכור לא שייך הך לחוקת משפט משום דלא כתיב באותה פרשה, נ"ל לבאר בזה דברי הירושלמי בב"ב שם והילך לשונו [אחר סיום המשנה דהאומר פלוני בני בכור לא יטול פי שנים איש פלוני לא ירש עם אחיו]. רבינו לא השווה את הבכור לאחין, א"ל ר' חגי ולא קריא הוא לא יוכל לבכר, א"ר לעזר העבודה שיכול אלא שאינו רשאי אי כן יכול משום מתנה וכו', וע"ש בביאור הפני משה, ולענ"ד נראה דמקשה על המשנה דסתם דבריו דבכור שוה לשאר האחין כמו בכל האחין א"א לו

לבטל הירושה ה"נ בבכור חלק בכורתו, וקשה דהרי באחין שפיר י"ל כן דכתיב לחוקת משפט וא"א כלל לעקור משפט זה משא"כ בחלק בכור דלא כתיב כלל באותה פרשה וא"כ מ"ט לא יועילו דבריו, ולזה באר ר' חגי ליישב ולא כתיב להדיא קרא ע"ז דלא יוכל לבכר וא"כ אינו יכול כלל לבכר, ובבכור מטעם אחר לא מהני אפי' דיעבד משום דכתיב לא יוכל, ועל זה אמר ר"א דמזה אין ראיה כלל דהעבודה שיכול אלא שאינו רשאי ומה שכתוב לא יוכל הוא רק לכתחילה אבל בדיעבד אם עבר ובכר מהני וא"כ אין ראיה מזה. [ומ"ש אח"כ אי יכול משום מתנה, הוא איבעיא אם משום מתנה יכול הוא להוריש ולהעביר חלק בכורה, וע"ז מייתי מברייתא דתניא כתב בה בין בתחילה בין בסוף וכו' משום מתנה דבריו קיימין, ואינו שייך לדלעיל כדברי הפני משה].

וכה"ג עיין בירושלמי ספ"ה דדמאי וספ"ד דגיטין מאי דמייתי שם ראיה לר"מ דס"ל אין קנין לנכרי להפקיע מיד מעשר מדכתיב והארץ לא תמכר לצמיתות לחולטנית ודחי ליה אידך דזה מסייע לר"ש דיש קנין לנכרי מדאורייתא לא תמכר הא אם מכר שפיר דמי, וזהו נמי מה שנחלקו הכא האמוראים, ומכ"ש שי"ל דר' אלעזר בירושלמי הכא לשיטתיה אזיל בבבלי גיטין מ"ז א' דס"ל יש קנין לנכרי בא"י להפקיע מיד מעשר, א"כ ס"ל דלא תמכר הא אם מכר מכורה, והכא ג"כ הכי, ולפ"ז י"ל דהיינו דפריך הגמ' הכא לימא דלא כר"י דהבבלי נמי יסבור דלא יוכל לבכר היינו לכתחילה אבל אם עבר ובכר מהני א"כ מ"ט לא אמר כלום, ומשום לחוקת משפט לא שייך הכא דלא כתיב בבכור, ע"כ אמרינן משום דידע ולא מחיל ור"ל משום האי טעמא דהו"ל מתנה על מה שכתוב בתורה דתנאו בטל אף בדבר שבממון בכה"ג דלא מחיל, ולפ"ז אה"נ דאף בדיעבד לא מהני אף אי נימא דלא יוכל בכל מקום הוא לכתחילה אבל מ"מ הכא לא מהני משום דמתנה על מה שכתוב בתורה, וי"ל דר"מ לשיטתיה דס"ל מתנה על מה שכתוב בתורה בדבר שבממון תנאו בטל ע"כ ס"ל אין קנין לנכרי להפקיע מיד מעשר, אלא דבמנחות ס"ו ב' ס"ל לר"י ג"כ בהא כר"מ, ותו דא"כ בכל דבר איסור מדאורייתא למכור נימא דבטלה מכירתו משום דה"ל מתנה על מה שכתוב בתורה, ואף די"ל דאה"נ והיינו טעמא דרבינו ז"ל שכתב במכירת יפת תואר וחרמי כהנים ומעשר בהמה דלא מהני אף בדיעבד, מ"מ לא משמע דמשום האי טעמא הוא, ותו דא"כ לפי מאי דקיי"ל חכמים עשו חיזוק לדבריהם כשל תורה להוי אף דבר האסור מדרבנן למכור ג"כ מתנה עמש"כ בתורה דתנאו בטל ולא משמע הכי, ועי' כתובות פ"א א' ואכמ"ל. ובאמת קשה לי טובא לדברי רבינו ז"ל במש"כ דאין תנאי מועיל בזה בחילוק ירושה מדכתיב לחוקת משפט, מנ"ל דהיכא דכתיב חוקה אין תנאי מועיל שם. ועוד קשיא לו דתוס' כתבו במנחות י"ט א' דהא

דחוקה לעכב נלמד מג"ש דמחוסר בגדים, א"כ קשה דמנ"ל ללמוד חולין מקדשים דלמא בחולין הקל אינו מעכב, ואולי י"ל בהיפך דרק בקדשים צריך שנוי לעכב ע"ש ל"ח סע"א בתוס', ותו קשה לי להיפך דלמה לי כלל ילפותא לזה, הא לאחר מיתתו ממילא שייך ליורשים ואינו שלו כלל אח"כ, וא"כ איך נאמר דמהני דבריו. ואולי דכיון דס"ד דמהני, ממילא אינם יורשים אותו כן. ובעיקר דעת רבינו ז"ל בענין חוקה הארכתי במקום אחר בס"ד ואין כאן מקומו.